

Kretingos psichikos sveikatos centro smurto prieš vaikus prevencijos programa 2006-2008m.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Smurtas prieš vaikus – sudėtingas socialinis reiškinys, glaudžiai susijęs su visuomenės vertybėmis, atsparumu įvairiems neigiamiems socialiniams reiškiniams: skurdui, nedarbui ir kitiems. Pastaraisiais metais vis plačiau diskutuojama apie smurtą, žmonės apie tai sužino iš visuomenės informavimo priemonių, akcijų, specializuotų mokymo programų, seminarų ir kitų. Tai leidžia laisviau ir drąsiau kalbėti apie skriaudžiamus vaikus, netoleruoti akivaizdžių smurto faktų ir nelikti jiems abejingiems, tačiau, kaip rodo praktika, šios informacijos vis dar per maža – su vaikais dirbantys specialistai pripažįsta stokoja žinių ir įgūdžių, kaip deramai organizuoti pagalbą, kur kreiptis ir kaip atrasti tinkamiausią (mažiausiai žeidžiantį vaiką) pagalbos modelį, paaiškėjus konkrečiam smurto prieš vaiką atvejui. Ne mažiau opi problema – prievarta tarp pačių vaikų (reketas, šantažas, patyčios ir panašiai). PSO 2001–2002 metais atlikto tarptautinio tyrimo duomenimis, Lietuva tarp 36 pasaulio valstybių pirmauja pagal vaikų, iš kurių tyčiojamosi, skaičių. Pažymėtina, kad tyčiojimas iš silpnesniojo, priekabiavimas, siekiant sukelti jam fizinį ar emocinį skausmą, sutrikdo ne tik normalų vaikų bendravimą, sukelia somatinius sutrikimus, bet neretai yra viena iš vaikų savižudybių priežasčių. Patyčios veikia ne tik tyčiojimosi aukų, bet ir tų, kurie tyčiojasi, elgesį. Vaikai, kurie agresyviai elgiasi su bendraamžiais, gali pradėti taip pat elgtis ir su kitais aplinkiniais. Ilgainiui patyčios gali peraugti į nusikalstamą vaiko ar paauglio elgesį. Jėgos rodymas bendraamžiams tampa gero elgesio norma.

Vis dažniau užfiksuojami fizinės ir psichologinės prievartos prieš vaikus atvejai mokyklose ir šalia jų esančiose teritorijose. Smurtas prieš moksleivius pasireiškia chuliganiškais veiksmais, kurių metu vaikai patiria fizinę, seksualinę skriaudą (įvairaus sunkumo kūno sužalojimai), materialinius nuostolius (yra sugadinami ar atimami jiems priklausantys daiktai), socialinę (išstūmimas iš bendraamžių kolektyvo) bei emocinę-psichologinę (žeminimas, bauginimas) skriaudą. Mokyklose taip pat pasitaiko prievartinio (panaudojant tiek psichologinę, tiek fizinę prievartą) įtraukimo į priklausomybinį elgesį (narkotikai, azartiniai žaidimai) bei vaikų tvirkinimo atvejų. Aukos neretai pačios ima smurtauti. Mokyklose didėja socialinis ir psichologinis nesaugumas. Tai daro neigiamą įtaką psichologiniam mokyklos klimatui, tarpasmeniniams

mokinių, mokytojų ir tėvų santykiams, neigiamai atsiliepia pažangumui, drausmei, leidžia vaikų ir suaugusiųjų agresyviai elgesiui toliau tarpti. Moksleiviai, smurtavę mokykloje, ją baigę yra labiau linkę įsitraukti į nusikalstamą veiklą, o tie, kurie yra patyrę sistemingą smurtą, vėliau daug labiau linkę į depresiją ir savižudybes. Narkotinių medžiagų vartojimo, azartinių žaidimų ir kitokio rizikingo elgesio plitimas tarp moksleivių gali tapti ir tampa smurto prieš kitus moksleivius ir viešosios tvarkos pažeidimo priežastimi.

Situacija Lietuvoje

2000–2001 m. atlikto sociologinio tyrimo duomenimis iki 10 procentų Lietuvos vaikų patiria įvairią seksualinę prievartą (daugiausia 13–16 metų); smurtinis elgesys (psichologinis arba fizinis smurtas) būdingas 65 procentams Lietuvos šeimų (2001 m. tarptautinis vaikų ir jaunimo nuomonės tyrimas „Jaunimo balsai“); 32 procentai vaikų per paskutinius 3 metus yra tapę nusikaltimo aukomis (nuo 1 iki 10 kartų) (Vidaus reikalų ministerijos 2003m. duomenys); žinoma atveju, kai prieš vaikus psichologinį (o kartais ir fizinį) smurtą naudojo teisėsaugos institucijų pareigūnai, mokytojai, socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, tai yra asmenys, kurie pagal darbo pobūdį privalo ginti vaikus nuo neteisėtų veiksmų, užtikrinti jų teises ir įstatymų saugomus interesus (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2003m. duomenys).

2003 m. rudenį VŠĮ „Vaiko namas“ ir Vilniaus miesto Baltupių vidurinės mokyklos bendruomenė atliko apklausą, kurioje dalyvavo 336 (4-12 klasių) moksleiviai, 144 tėvai ir 26 mokyklos darbuotojai.

Net 36 % moksleivių nurodė, kad iš jų tyčiojasi, šaiposi arba juos užgaulioja bendraklasiai; 20% moksleivių (6-12 klasių) nurodė, kad iš jų šaiposi, tyčiojasi arba juos užgaulioja mokytojai; net 47% mokinių prisipažino, kad jie patys užgaulioja kitus vaikus arba iš jų šaiposi.

18% mokinių nurodė, jog jiems grasino kiti mokyklos mokiniai; 6,5% moksleivių teigė, kad bendraklasiai yra atėmę iš jų pinigų ar kokį nors daiktą.

13,4% apklaustų mokinių atsakė, kad juos yra mušę bendraklasiai. Apklausą parodė, kad 12% mokinių bent kartą yra mušęs mokytojas. 27,1% mokinių prisipažino, kad jie patys yra mušę kitus vaikus. Net 97% apklaustų moksleivių nurodė, kad yra matę, kaip kiti mokiniai mušasi.

29% 4-5 klasių moksleiviai yra įsitikinę, kad galima trenkti kitam per veidą, jeigu šis trenkė pirmas ir 31% mano, kad galima trenkti berniukui su knyga, jeigu pastarasis skaudžiai patempė mergaitei už kasą.

10 (4,3%) 6-12 klasių mokinių anketose nurodė, jog juos yra vertę užsiiminėti seksu, kad taip įrodytų savo meilę. Pusė iš atsakiusių – vaikinai.

Situacija Kretingos rajone

Kretingos rajono savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnybos duomenimis 2005m. smurtą patyrė 13 vaikų (2 seksualinį, 11 fizinį). Tačiau , įvertinant bendrą situaciją Lietuvoje, galima manyti, kad smurto prieš vaikus atvejų būna žymiai daugiau, tik jie nepasiekia vaiko teisių apsaugos tarnybos ar policijos. Reikėtų atkreipti tiek suaugusiųjų, tiek vaikų dėmesį į patyčias, kurios gal net nėra laikomos visuomenėje smurtu prieš vaikus.

Užsienio šalių patirtis įrodo, kad įmanoma ženkliai sumažinti patyčių lygį mokyklose, įgyvendinant programas. Tuo tikslu mes numatome organizuoti seminarus su vaikais dirbantiems specialistams apie smurtą ir patyčias. Seminarų tikslas: atkreipti su vaikais dirbančių specialistų dėmesį į patyčių reiškinių, skatinti ieškoti būdų, kaip tvarkytis su patyčiomis, suteikti teorinių žinių ir praktinių įgūdžių, dirbant su agresyviu elgesiu mokyklose. Seminarų metu dalyviai bus supažindinami su priekabiavimo reiškiniu, jo paplitimu, pasekmėmis, bus aptariamos priekabiavimo prevencijos mokykloje idėjos bei jų įgyvendinimas.

II. SMURTO PRIEŠ VAIKUS PREVENCIJOS KRYPTYS

2.1. įvertinti smurto paplitimo mokyklose mastą, riziką bei atskleisti rizikos grupes, sukurti veiksmingą vaikų patiriamo smurto ir prievartos mokymo įstaigose prevencijos priemonių sistemą, mažinti neigiamus socialinius reiškinius, sąlygojančius smurto prieš vaikus atsiradimą, vaiko psichologinius sunkumus;

2.2. sudaryti sąlygas smurto prevencijos sistemai veiksmingai funkcionuoti, orientuojantis į specialistų kvalifikacijos tobulinimą, mokymą ir visuomenės švietimą, sukurti veiksmingą vaikų patiriamo smurto ir prievartos mokymo įstaigose prevencijos priemonių sistemą;

2.3. gerinti švietimo, teisėsaugos, sveikatos priežiūros ir kitų institucijų bendradarbiavimą bei veiklos koordinavimą smurto prevencijos kontrolės ir pagalbos nepilnamečiams, nukentėjusiems nuo smurto ar linkusiems smurtauti, srityje;

2.4. suteikti žinių ir įgūdžių vaikams, mokyklų personalui, tėvams apie smurto prevenciją ir pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo smurto ar linkusiems smurtauti per pagalbos programas, teikiančias kompleksinę pagalbą nuo smurto nukentėjusiems ir smurtauti linkusiems vaikams bei jų tėvams;

2.5. skatinti psichikos sveikatos priežiūros specialistų bendradarbiavimą su seniūnijų socialiniais darbuotojais, socialiniais pedagogais, mokyklų psichologais, slaugytojomis, teisėsaugos pareigūnais, vykdant smurto prevenciją ir valdant krizines situacijas;

2.6. rengti specializuotus mokymus švietimo, sveikatos priežiūros, teisėsaugos bei socialinės pagalbos institucijų darbuotojams smurto mokyklose prevencijos ir kontrolės klausimais;

2.7. kurti mokyklose vaikų, nukentėjusių nuo smurto, atsidūrusių kritinėse situacijose dėl patiriamos prievartos bei turinčių smurtavimo patirtį, reabilitacijos ir reintegracijos sistemą bei plėtoti psichologinį konsultavimą, teisinį švietimą, užtikrinti vaikų, jų tėvų informatyvumą apie pagalbą teikiančias institucijas (1 priedas).

III. PROGRAMOS TIKSLAI

3.1. Artimiausiojo laikotarpio tikslai yra šie:

3.1.1. Numatyti prevencijos priemonės didžiausios smurto rizikos grupėms;

3.1.2. Informuoti visuomenę apie psichologinės pagalbos prieinamumą vaikams, paaugliams ir suaugusiesiems, skelbiant pagalbos telefonu tarnybų telefonus;

3.1.3. Nuolat teikti informaciją apie smurto prevenciją seniūnijų, švietimo, teisėsaugos struktūrų darbuotojams, įstaigų, organizacijų vadovams, dvasininkams, visuomenės informavimo priemonių, religinių bendruomenių atstovams;

3.1.4. Skleisti ir smurto prevencijos idėjas visuomenės informavimo priemonėmis;

3.1.5. Organizuoti pedagogų kvalifikacijos kėlimo kursus – mokyti smurto prevencijos mokykloje;

3.1.6. Leisti informacinius leidinius smurto prevencijos tema tėvams, vaikams, pedagogams;

3.1.7. Nuolat mokyti įvairių specialybių darbuotojus – savanorius, pedagogus, medikus, moksleivius, studentus, tėvus ir visuomenės informavimo priemonių atstovus – smurto prevencijos;

3.2. Tolesniojo laikotarpio tikslai yra šie:

3.2.1. Vykdyti Kretingos rajone tęstines smurto prieš vaikus prevencijos programas;

3.2.2. Išugdyti konstruktyvų požiūrį į žmogaus vertingumą ir konfliktų sprendimą;

3.2.3. Nustatyti didesnių socialinių problemų grupes ir teikti joms reikiamą socialinę, psichologinę ir medicinos pagalbą;

3.2.4. Užtikrinti psichologinės pagalbos prieinamumą asmenims, turintiems emocinių, elgesio, priklausomybės problemų, išgyvenantiems krizes, patyrusiems smurtą telefonu ir psichikos sveikatos centre;

3.2.5. Reguliariai skleisti informaciją apie psichologinę pagalbą teikiančias organizacijas ir pagalbos sau būdus;

3.2.9. Vertinti programos rezultatus, prevencinių priemonių poreikį, veiksmingumą, tikslinti veiklos kryptis.

IV. NUMATOMI REZULTATAI

Numatomi šie programos įgyvendinimo rezultatai:

4.1. pagerės smurto prevencija, pagalbos patyrusiems smurtą prieinamumas:

4.1.1. vaikams bus suteikta žinių apie smurtinį elgesį, galimybę gauti pagalbą nukentėjus nuo smurto, bus ugdomi tinkamo bendravimo ir problemų sprendimo, socialiniai ir savisaugos įgūdžiai;

4.1.2. tėvams bus suteikta daugiau žinių apie smurtinio elgesio poveikį, prevenciją ir kontrolę, psichologinę vaiko raidą, amžiaus tarpsnių ypatumus, tėvai įgis praktinių tinkamo bendravimo su vaikais įgūdžių;

4.1.3. visuomenei bus suteikta informacija apie prievartos prieš vaikus poveikį, ugdomas nepakantumas smurtui prieš vaikus;

4.1.4. mokyklos bendruomenė bus mokoma valdyti krizines situacijas, pagerės konfliktų, smurto atvejų sprendimo kokybė, sumažės mokinių agresyvaus elgesio;

4.2. sustiprės psichikos sveikatos specialistų, socialinių paslaugų, nevyriausybinių organizacijų, švietimo, teisėsaugos struktūrų darbuotojų, įstaigų, organizacijų vadovų, religinių bendruomenių atstovų, visuomenės informavimo priemonių vaidmuo vykdant smurto prevenciją;

4.3. toliau veiks ir plėsis specializuotos telefono linijos, visą parą teikiančios profesionalią pagalbą ir informaciją;

4.4. bus sukurti įvairūs bandomieji smurto prevencijos modeliai;

4.5. bus sukurta kokybiška ir prieinama nukentėjusių nuo smurto asmenų sveikatos priežiūros sistema;

4.6. bus sukurta kokybiška ir prieinama psichikos ligonių stacionarinio, dienos stacionaro, ambulatorinio gydymo, psichosocialinės reabilitacijos ir reintegracijos sistema visoje respublikoje.

Smurto prieš vaikus prevencijos programa Kretingos raj. 2006 -2008 m.

Priemonės pavadinimas	Vykdytojas	Įvykdymo terminas	Reikiamos lėšos, litais		
			2006 metais	2007 metais	2008 metais
I. Informacijos teikimas ir mokymas					
1. Parengti informacinį – švietėjišką straipsnį vietinei žiniasklaidai apie smurtą prieš vaikus ir jo prevenciją	Kretingos PSC	2006m.03mėn.			
1. Parengti ir išleisti informacinę medžiagą apie smurto prevenciją ir kontrolę, skirtą moksleiviams, pedagogams ir tėvams ir platinti juos mokyklose, per PSPC, seniūnijas	Kretingos PSC	2006m.02mėn. parengimas, 03mėn. išleidimas	3600	3000	3000
2. Organizuoti moksleivių, tėvų mokymą sėkmingai smurto prevencijai ir kontrolei	Kretingos PSC, savivaldybė	2006m.03mėn.	2500	2500	1500
3. Organizuoti seminarą smurto prevencijos klausimais seniūnijų socialiniams darbuotojams, vaikų teisių apsaugos darbuotojams, šeimos gydytojams, psichikos sveikatos slaugytojoms.	Kretingos PSC, savivaldybė	2006m.04 mėn.	1000		
4. Organizuoti seminarą smurto prevencijos klausimais mokyklų pedagogams, psichologams, socialiniams darbuotojams.	Kretingos PSC, savivaldybė	2006m. 05mėn.	1000		
5. Nuolat skleisti medžiagą apie smurto žalą vaikams ir visuomenės saugumui, smurto prevencijos idėjas visuomenės informavimo priemonėmis	Kretingos PSC, žiniasklaida	2006 -2008m.			
6. Skaityti paskaitas švietimo,	Kretingos PSC	2006-2008m.	1000	1000	1000

sveikatos, teisėsaugos institucijų ir įstaigų darbuotojams, religinių ir kitų bendruomenių nariams smurto prevencijos tema.					
7. Mokyti kompleksinės pagalbos rizikos grupių vaikams ir jaunimui specialistus, dirbančius su smurtą patyrusiais vaikais (gydytojus, slaugytojus, mokytojus, socialinių tarnybų, vaikų teisių apsaugos tarnybų, policijos darbuotojus), organizuojant bendrus seminarus	Kretingos PSC, savivaldybė	2006 – 2008m.		1000	1000
II. Pagalba smurtą patyrusiems asmenims					
8. Organizuoti rizikos grupių vaikų ir jaunuolių psichikos sveikatos priežiūrą Kretingos savivaldybėje; ištirti paslaugų veiksmingumą ir prieinamumą	Kretingos PSC, savivaldybė	2006 – 2008 m.			
11. Informuoti visuomenę apie 800-ąją paslaugą visoje Lietuvoje vaikams ir paaugliams vyresnio amžiaus asmenims.	Kretingos PSC, savivaldybė, žiniasklaida	2006 – 2008 m.			
12. Teikti socialinės-psichologinės reabilitacijos paslaugas smurtą patyrusiems vaikams ir jų artimiesiems	Kretingos PSC	2006 – 2008 m.			
Iš viso			9100	7500	6500